
**Мар'яна МАКАР,
Тетяна ПАНЬКО**
(Дрогобич, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні основною метою дошкільної освіти визначено створення сприятливих умов для особистісного становлення дітей, забезпечення їх збалансованим розвитком; увиразнення засобів і шляхів самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвої компетентності, ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей, самих себе. Особливо важливим видається спеціальне виокремлення такого аспекта, як закладання підґрунтя духовності з перших років життя у контексті культури міжособистісного спілкування, моральної, громадянської, художньо-естетичної, родинно-побутової, правової, інтелектуальної, екологічної, релігійної культури [1].

Відомо, що першою школою життя, окрім сім'ї, для малюка стає дитяче товариство в групі закладу дошкільної освіти. Саме тут діти набувають важливого суспільного досвіду, необхідного для подальшого життя в соціумі. Дошкільникові непросто налагодити щирі товариські доброзичливі стосунки зі своїми однолітками, навчитися враховувати їхні інтереси і відстоювати свої. Не секрет, що саме в цьому віці починають «проростати» паростки заздрощів, ревнощів, егоїзму, зневаги, неприязні. Відтак дорослим необхідно вміти боротися з ними, так би мовити, «виполювати» ці численні «бур'яни» в дитячих характерах. Власне вихователь має так організувати дитяче товариство, щоб

кожна дитина нагромадила передовсім позитивний досвід спілкування, «освітила» свій внутрішній світ почуттями симпатії та прихильності, навчилася поцінювати кращі якості своїх ровесників, самостійно й охоче робила свої перші добрі вчинки на благо інших людей.

Проблему спілкування дітей дошкільного віку досліджено в різних аспектах. Зокрема визначено вплив комунікації на розвиток позитивних емоцій у дітей як чинника їхнього здоров'я (Ю. Аркін), повноцінного психічного розвитку (О. Запорожець, М. Лісіна), підвищення розумової активності упродовж навчання (О. Кравцова, О. Смірнова). Низка науковців охарактеризували особливості виховання культури спілкування і взаємин дошкільників (Т. Антонова, Т. Репіна); методи і засоби формування культури їхнього мовленнєвого спілкування (О. Аматыєва, А. Богуш, С. Кулачківська, С. Ладівір, Т. Піроженко). Проблему гуманних взаємин дітей дошкільного віку висвітлено у наукових студіях В. Авраменкової, А. Гончаренко, О. Кононко, Т. Поніманської, Ю. Приходько та ін.

Сьогодні особливо актуальною видається проблема формування в дитини з перших років її життя вміння спілкуватися з іншими відповідно до моральних принципів.

Як відомо, адаптація особистості до соціального оточення розпочинається від народження. Найближче оточення малюка (батьки, сім'я, родина) – це люди, з якими він налагоджує взаємини, встановлює контакти, вчиться сприймати довкілля, через яких ознайомлюється із традиціями, християнськими та національними святами, у результаті чого формує власне бачення світу. Згодом у житті дитини появляються інші важливі соціальні інститути і чинники виховання. Це насамперед, заклад дошкільної освіти, який на ранніх етапах життя займає особливу роль у формуванні моделі поведінки дитини, прищепленні їй системи моральних цінностей, у засвоєнні гуманних норм міжособистісних взаємин.

Як наголошують фахівці, для дітей старшого дошкільного віку провідною стає т. зв. позаситуативно-особистісна форма спілкування. Старший дошкільник, який має велику потребу

у взаєморозумінні, співпереживанні, зазнає суттєвих змін у своїй життєвій позиції, концентруючись на соціальному оточенні; міжособистісні взаємини набувають для нього пріоритету порівняно із природним довкіллям [4, с. 183]. У спілкуванні дитина прагне насамперед взаєморозуміння з дорослими, проявляє значний інтерес до нових знань, до пізнання навколишнього світу, вчиться співпереживати разом з іншими тощо.

Дослідниця О. Дурманенко з цього приводу слушно зазначає: «Для дитини основним життєвим контекстом стає світ соціальних відносин дорослих людей, у який вона намагається ввійти і який перетворюється на центр, навколо якого обертається її життя. Спільна з дорослим пізнавальна діяльність спрямовується на встановлення властивостей предметів найближчого довкілля, на опанування шляху «спроб і помилок» як способу ознайомлення з природою, предметами, людьми, самим собою. Провідним мотивом стає пізнавальний, а дитина є активним споживачем нової інформації» [2, с. 56].

Старший дошкільник прагне до правильності своїх дій, готовий змінювати свою позицію, дослухатися до порад дорослих заради досягнення спільної мети. Це, зі свого боку, сприяє засвоєнню дитиною моральних цінностей. Під керівництвом вихователя вона охоче аналізує будь-які вчинки (і власні, і чужі), намагається узгодити свою поведінку із прийнятними нормами. У доброзичливій атмосфері дитина активно засвоює настанови дорослих, виконує їхні поради.

Позаситуативно-особистісне спілкування та його належна організація сприяють формуванню цілеспрямованості поведінки дитини. Така комунікація соціалізує дошкільника, формує вміння налагоджувати різноманітні стосунки з однолітками й дорослими, які його оточують, долучає до моральних цінностей, орієнтує у сфері міжособистісних взаємин, збагачує уявлення про навколишній світ. Усе перелічене свідчить про розвиток самостійності дитини. У спілкуванні з дорослим вона прагне поділитися своїми судженнями, розказати про свої вчинки і поведінку інших людей.

Якісна доброзичлива атмосфера спілкування спонукає дитину до прояву різноманітних особистісних здібностей, розвитку когнітивної сфери (зокрема зацікавленості, допитливості), сприяючи формуванню чітких моральних уявлень, гуманного ставлення до людей, до опанування мистецтва позитивної взаємодії між ними.

Під час спілкування дитина збагачує словниковий запас, формує власні мовленнєві навички, накопичує необхідний соціальний досвід, засвоює загальноприйнятні норми суспільного життя та взаємовідносин, моральні цінності, увиразнює свою потребу у саморозвитку. Усе це загалом сприяє виробленню її світобачення, сприйняттю етнопедагогічної спадщини суспільства.

Крім того, міжособистісна взаємодія відіграє суттєву роль у розвитку моральних якостей, прищепленні дошкільникові ціннісних орієнтирів. Старший дошкільник, до прикладу, прагне налагодити позитивні відносини з однолітками на основі спільних інтересів, симпатії тощо. Зауважимо, що від товариськості, їхньої здатності зрозуміти іншого, зорієнтуватися у проблемній ситуації значною мірою залежатиме сприятливий клімат у старшій групі, доброзичлива атмосфера у ЗДО загалом.

Старші дошкільники, порівняно з молодшими, уже вирізняються певним ступенем товариськості. Науковець Т. Оніщук зауважує: «У старшому дошкільному віці спілкування все більше починає входити в процес управління поведінкою. Становлення і розвиток особистості пов'язані з ровесниками, спілкування з якими для дітей є особливо значущим. Розвиток здібності до спілкування як основи взаємин у дитячому колективі – найважливіша передумова успішного становлення особистості дошкільника» [3, с. 217].

Отже, упродовж спілкування формуються емоційна, моральна й інтелектуальні сфери дитини старшого дошкільного віку, розвиваються її уява, пам'ять, сприймання та інші риси, які вкрай необхідні для активної самостійної пізнавальної діяльності у майбутньому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Дурманенко О. Розвиток соціальної компетентності дошкільників у процесі спілкування з дорослими. *Молодь і ринок*. 2016. № 7. С. 54–60.
3. Оніщук Т. Статус у групі та особливості спілкування старших дошкільників: психолого-педагогічний аспект. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 2. С. 213–219.
4. Смук О. Вплив спілкування на формування особистості, на розвиток її внутрішнього, суб'єктивного світу, на розширення і збагачення соціального і психологічного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2012. Вип. 25. С.183–188.